

Vahvasti positiivinen

Pertti Töttö: Pirullisen positivismin paluu. Vastapaino, Tampere 2000. 224 s.

● ”Kerro, mitä termit metodi, teoria, empiria ja metodologia tarkoittavat” on tenttikysymys, jota vastavalmistuneena sosiaalipsykologina suosin. Hieman kokeneempana tiesin olla kysymättä moista. Se ei johtunut siitä, etteikö vastauksia olisi löytynyt, vaan siitä että metodologisen yleiskirjallisuuden vastaukset ja tutkimuksellinen käytäntö vaikuttivat olevan kauempana toisistaan kuin Mars ja Venus. Kirja *Pirullisen positivismin paluu* marssitti kysymyksen kuitenkin jälleen työpöydälleni.

Pertti Tötön esseekokoelma set-vii yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kahtiajakoa kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen. Toisin kuin useat muut metodologiset esitykset, se

ei rakenna normatiivista yleiskuvausta siitä, kuinka tieteellistä tietoa oikealla tavalla tuotetaan, vaan keskustelee poleemisesti eräiden Suomessa keskeisten metodioppaiden kanssa. Kiistan keskiössä on retoriikka, jolla oppaat kuvaavat kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta sekä perustelevat edustamaansa traditiota. Töttö kutsuu retoriikkaa metodologiseksi kaksinaismoraaliksi. Päivänvalossa sanotaan, että tutkimusotteet täydentävät toisiaan, mutta hämärän tullen siitä valitusta löydetään vain positiivisia ja siitä toisesta vain negatiivisia ominaisuuksia. Teos nostaa esiin useita tällaisen retoriikan helmiä ja purkaa niiden itsestäänselvyyksiä, jotta joskus perustuvat varsin omi-

tuisen konstruktion siitä miten ’sitä toista’ tutkimusta oikein tehdään.

Kritisoinnin ohella teos esittää oman ratkaisunsa ’laadullisen’ ja ’määrällisen’ väliseksi työnjaoksi. Töttö väittää, että tutkimustraditiot vastaavat eri kysymyksiin. Siksi ne eivät korvaa toisiaan, vaan niiden välinen ero vaatii selkiyttämistä. Yksinkertaistaen: mitä ja miten -kysymykset ovat kvalitatiivisen tutkimuksen kysymyksiä, miten paljon ja miksi kuuluvat kvantitatiiviseen tutkimukseen. Kaikki muut paitsi miten paljon -kysymykset jakautuvat edelleen empiirisiin ja teoreettisiin kysymyksiin. Kuvaileva tutkimus ja selittävä tutkimus -ulottuvuus moinaistaa työnjakoa edelleen.

Ajatus tutkimusotteiden välisestä työnjaosta on eittämättä tärkeä. Mutta jos 'se suuri ero' on pätemätön, mistä Töttö onnistuu vakuuttamaan dekonstruomalla lähes kaikki tyypilliset erottelun kriteerit, herää kysymys, onko työnjakoa lainkaan järkevää asettaa näiden kahden tradition väliseksi. Ensiksikin työnjaon mielekkyyks muuttuu jo, kun kysymysluettelo täydennetään teoreettisilla miten paljon -kysymyksillä. Ne ovat käytännössä keskeinen osa tilastollista tutkimusta siitakin huolimatta, että ne unohdetaan kvantitatiivisen tutkimuksen esittelyssä. Määrälliset tutkimustavat kysyvät miten paljon, mutta ilman teoreettista ymmärrystä siitä miten paljon on paljon ei tulkintoja voi tehdä. Edelleen esimerkiksi barometritutkimus on kiinnostunut vähemmän määristä kuin määrille ja niiden vaihteluille annetuista merkitystulkinnosta. Käytännön näkökulmasta epäilyttää myös se toimii kysymysmuodon kautta tapahtuva työnjako muutoinkaan muualla kuin oppikirjamaailmassa. Tutkimus rakentuu tavallisesti useasta erityyppisestä ja eritasoisesta kysymisen tavasta. Tutkimusongelma on erilainen kysymisen tapa kuin tutkimuskysymykset, joista osa on teoreettisempia ja toiset taas ohjaavat aineiston keruuta tai analyysia. Näiden ohella esitetään kysymyksiä, jossa tietyt teoreettiset käsitteet ja koeteltavaksi nostettu tulkinta 'käännetään' aineiston tai koko tutkimusasetelman vastattavaksi. Eritasoiset kysymykset ovat suhteessa toisiinsa mutta pikemminkin päätelyn ja valintojen polkuna kuin esim. perinteisenä operationalisoinnin lojikkana. Arjen tutkimuksellisten valintojen näkökulmasta kvalitatiivinen-kvantitatiivinen -erottelu on liian yleinen jo siksi, että myös ky-

symys metodista tulee vastaan useana erilaisena valintana.

Tutkimuksen tekemisen näkökulmasta työnjaon terävöittämisen vaade näyttää suuren kannanoton sijasta joukkona tarkkarajaisempia työnjakoa. Tutkijan päätöksille keskeistä on tuntuma siitä, mitä seurauksia menetelmällisistä valinnoista osana tiettyä tutkimusasetelmaa on sille, millaista tietoa voidaan tuottaa. Tavoiteltu tieto ohjaa vähintäänkin yhtä paljon tutkimusta kuin tutkimuskysymys. Yleinen metodologia-keskustelun ongelma onkin, ettei erilaisiin tietokäsityksiin nivoutuvia tietämisen lajityyppejä tunnisteta. Siksi tiedon erilaiset pätevyysalueet jäävät tunnistamatta eikä tutkija saa tukea tiedolliselle itsereflektiolle, jota toisaalta menetelmäoppaakin vaativat.

Mutta *Pirullisen positivismin paluu* pystyy tutkijan tiedollisen itsereflektion tukemiseen, joskin ehkä aikomattaan. Osoittaessaan, kuinka kvalitatiivinen tutkimus ei pysty selittämään kausaalisuuden ehdot täyttävällä tavalla vaan joutuu turvautumaan funktionaaliseen, intentionaaliseen, muodolliseen tai sopimukseen perustuvaan kausaalisuuteen, tarjoaa teos samalla joukon sanoja, joiden avulla tutkija voi reflektoida sitä, millaista selittämistä hänen työnsä edustaa. Kun Pertti Töttö opettaa laadullisen tutkimuksen oppikirjojen tekijöille mitä teoria oikein on ja muistuttaa, ettei teoreettinen ole sama kuin laadullinen, antaa hän myös tapoja miettiä teoreettisuutta 'minun' tutkimuksessani. Kritisoidulla laadullisen tutkimuksen oppikirjojen leppua tapaa vastata yleistämisen ongelmaan ja kysymällä, onko muka muuta tapaa osoittaa jonkin piirteen yleisyys kuin laskea yleisyys

empiirisestä aineistosta, hän samalla tulee kehottaneeksi miettimään uudenlaisia merkityksiä yleistämiselle. Aineistolähtöisyys-teorialähtöisyys -erottelun armoston irvintä (sillä kaikki aineisto on tutkimuksen konstruomaa) pakottaa lukijan refleктоimaan sitä, mistä tutkimus oikeastaan lähtee.

Lukijalle, jolle metodologiset keskustelut ovat jonkin verran tuttuja ja joka ei ole normatiivisten kiistojen sitoma, teoksen lukeminen onkin vahvasti positiivinen kokemus. Sen looginen, oppihistoriallinen argumentaatio puhkoo reikiä erityisesti laadullisen tutkimuksen yleismetodologiseen hyminään. Vaikka teos ei vastaa kysymykseen teoriasta, metodista, empiriasta eikä metodologiasta se onnistuu juuri tarkan argumentaationsa avulla nostamaan nämä takavasemmalle unohdettuihin tutkimuksen perustermit uudesta kulmasta ajateltaviksi.

Esseekokoelman tekstit ovat lopussa puhtaammin oppihistoriallisia. Keskiöön on valittu Max Weber, jonka ajatusten yhdenlaisella tulkinnalla perustellaan laadullista yhteiskuntatutkimusta. Töttö paljastaa Weberin unohdetun tilastotieteilijä-menneisyyden sekä sijoittaa ymmärtäminen vs. selittäminen kiistan sekä tieteen arvovapaudesta käyty keskustelut aikaansa. Lopuksi hän ottaa kantaa niihin moninaisiin ääniin, jotka nyttemmin korostavat tiedon poliittisuutta, objektiivisuuden mahdottomuutta sekä tähdentävät tiedon paikantuneisuutta ja sitoutuneisuutta. Töttö rinnastaa 90-luvun paikantuneisuus-keskustelun natsitieteen ja stalinismin opetuslapsien 'poliittiseen korrektiuteen'. Rinnastus on poleeminen, mutta outo. Weberin ajatusten erittely opetti jo lukijalle keskustelujen ajallisen ja paikallisen yhteyden tärkei-

den. Mihin tämä periaate katoaa nykykeskustelun arvioinnissa? Eikö sillä olekaan tiettyä – erityisesti natsismin, kommunismin ja kolonialismin jälkeistä – kontekstia, jonka kautta ajatukset on luettava? Varmasti on. Esimerkiksi sosiaalinen epistemo-

logia tai keskustelu tiedosta arjen epistemologiana ovat feministisen paikantuneisuus-keskustelun tärkeitä konteksteja, joita teos ei tunnista. Niihin perehtyminen voisi saada sekä Pertti Tötön että Max Weberin toteamaan: ”kuten *minä-*

kin olen jo sanonut, tietynlainen objektiivisuus on sokeaa tiedon politiikkaa!” ○

Suvi Ronkainen